

УДК 336.71

М. В. Балицька,
к. е. н., асистент кафедри страхування, банківської справи та ризик-менеджменту,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7129-4232>
М. А. Меншикова,
студентка 2-го курсу магістратури, освітня програма "Фінансові інститути та ризик-менеджмент", Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-4005-654X>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.8.171

ВПЛИВ COVID-19 НА РОЗВИТОК РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ

М. Balytska,
PhD in Economics, Assistant of the Department of Insurance, Banking and Risk-Management,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
М. Menshykova,
2d year Master's student, educational program "Financial institutions and risk management",
Taras Shevchenko National University of Kyiv

IMPACT OF COVID-19 ON THE DEVELOPMENT OF RISK MANAGEMENT IN THE BANKING SECTOR

У статті досліджено рівень адаптації банківського сектору європейських країн до змін в умовах пандемії COVID-19. Виявлено, що додаткові знання та досвід, який отримали банки під час фінансової кризи 2007—2008 років, забезпечили кращу їх підготовку до кризових ситуацій та гарантували більшу стійкість до їх негативного впливу. Зокрема, більшість банків стали обережніше стосовно кредитування, покращили свої системи ризик-менеджменту, збільшили рівень капіталізації та ліквідності. Це дозволило їм успішно пережити кризу, спричинену пандемією COVID-19, зберігши достатньо високий рівень резервів, сильні позиції капіталу та запобігши відтоку активів клієнтів. Водночас у статті ідентифіковано нові ризики, що виникли в результаті пандемії та оцінено стійкість європейських банків до нових викликів.

The article examines the level of adaptation of the banking sector of European countries to changes in the conditions of the COVID-19 pandemic, which has had a significant impact on the banking sector's risk management practices. The pandemic has created unprecedented levels of uncertainty and volatility, challenging traditional risk management frameworks and forcing banks to adapt quickly to new risks and uncertainties. One of the most significant impacts of the pandemic on risk management in the banking sector has been the need for banks to reassess their risk appetite and tolerance levels. The sudden and dramatic changes in economic conditions, including sharp declines in GDP, significant increases in unemployment, and disruptions to supply chains, have led to a rise in credit, operational, and market risks.

It was found that the additional knowledge and experience that banks gained during the financial crisis of 2007—2008 ensured their better preparation for crises and guaranteed more excellent resistance to their negative impact. In particular, most banks have become more cautious about lending, improved their risk management systems, and increased capitalization and liquidity. This allowed them to successfully weather the crisis caused by the COVID-19 pandemic, maintaining sufficiently high levels of reserves and strong capital positions and preventing the outflow of client assets.

In addition to the changes in risk management frameworks, the pandemic has also accelerated the adoption of digital technologies in banking. With the shift to remote working, banks have had to invest in new technologies to enable employees to work from home and to ensure business continuity. The increased adoption of digital technologies has also created new risks for banks, including cyber risks and the risk of technology failures. As a result, banks have had to invest in new cyber security and technology risk management frameworks to mitigate these risks.

The COVID-19 pandemic has highlighted the importance of effective risk management in the banking sector. European banks were able to quickly adapt their risk management frameworks to the changing risk environment and have been better positioned to weather the storm of the pandemic.

Ключові слова: пандемія, фінансова криза, ризик-менеджмент банку, ризик банківської установи, фінансова стійкість банків.

Key words: pandemic, financial crisis, bank risk management, bank risk, financial stability of banks.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Кризові періоди є невід'ємною частиною економічного життя та мають тенденцію повторюватися в майбутньому. Циклічність їх виникнення обумовлена багатьма факторами, такими як внутрішня та зовнішня політика, економічні та політичні кризи, зміни в світовій торгівлі тощо. Кризи, які сталися в минулому, включаючи фінансову кризу 2008 року, мали серйозний вплив на економіку світу та банківський сектор зокрема, і їх наслідки можуть відчуватися довгий час. У зв'язку з цим, роль ризик-менеджменту в банківському секторі стає все важливішою, оскільки він допомагає мінімізувати вплив негативних економічних та фінансових подій на банківські інститути та світову економіку в цілому.

Під час кризи 2008 року було виявлено прогалини у системі ризик-менеджменту банківського сектору. Глобальна пандемія COVID-19, хоча відрізняється від попередніх криз, дала змогу перевірити ефективність заходів, які були впроваджені у банківському секторі. У зв'язку з підвищенням напруженості у світі та макроекономічними наслідками геополітичного шоку, особливої актуальності набуває дослідження ролі ризик-менеджменту в банківському секторі. Ефективне управління ризиками банків допомагає звести до мінімуму потенційні втрати та максимізувати потенційні вигоди, а також допомагає гарантувати готовність подолання потенційних ризиків у майбутньому. З огляду на це, важливим є розгляд оптимальності тих чи інших прийнятих рішень у період глобальної пандемії COVID-19.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню загальних концептів особливостей та розвитку фінансових криз присвятили свої роботи Васильченко З.М., Версаль Н.І., Дробінко Р.Р., Тригуб О.В., Шевчук О.О., питаннями особливостей ризик-менеджменту у банківському секторі займалися Братановіч С., Васильєва Т.А., Грюніг Х., Єпіфанов А.О., Козьменко С.М., Пікус Р.В., Приказюк Н.В., Тарасов М.В., проблематику ризик-менеджменту банківського сектору в

умовах глобальної пандемії COVID-19 займалися Версаль Н.І., Ерастов В.І., Ідзик М., Кіл Е., Міклашевська Є. та інші. Дослідження розвитку ризик-менеджменту в умовах глобальної пандемії майже все ж залишається недостатньо розкритим у вітчизняній літературі у зв'язку із відносною новизною даної тематики. Окремої уваги також потребує аналіз ефективності прийнятих рішень в умовах кризи, викликаній глобальною пандемією COVID-19.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою цієї статті є проаналізувати вплив пандемії COVID-19 на розвиток ризик-менеджменту в банківському секторі та дослідити, як банки адаптували свої ризик-менеджмент практики до нових ризиків та невизначеностей, що виникли в результаті пандемії.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Під час світової глобальної фінансової кризи 2007—2008 років втрати у фінансовому секторі виявились суттєвими, так була виявлена низка ризиків у діяльності банків, у тому числі наявність недосконалостей у системі управління ризиками. Таким чином, негативні наслідки, що несла за собою криза, стали потужним важелем у проведенні необхідних заходів щодо вдосконалення ризик-менеджменту, які включали підвищення вимог до капіталу, посилення стрес-тестування та покращення управління ризиками. Крім того, не менш важливими кроками стали впровадження зобов'язань банків розробляти і впроваджувати стратегії та плани, що ґрунтуються на оцінці ризиків для їх усунення та проведення регулярних внутрішніх аудитів для забезпечення дотримання політик та процедур, пов'язаних із ризиками. Ще одним важливим введенням стало посилення нагляду за діяльністю, у результаті чого банки зобов'язані регулярно звітувати про свою діяльність з управління ризиками перед наглядовими органами та акціонерами. Такі дії дали змогу проводити більш ефективний ризик-менеджмент, тим самим підвищуючи фінансову стійкість банків [2; 7; 8; 13].

Таблиця 1. Ризики у банківських установах в умовах COVID-19

Назва ризику	Прояв ризику	Дії, проведені банківськими установами
Кредитний	Ризик масового неповернення кредитів через підвищення рівня безробіття та закриття підприємств	• посилення стандартів кредитування • збільшення резервів на покриття можливих збитків • надання відстрочки платежів за кредитами
Ліквідності	Зростання попиту на ліквідні активи	• скорочення обсягів кредитування • підвищення вимог до резервів • посилений контроль за процесом стрес-тестування, моніторинг лімітів та результатів коефіцієнту покриття ліквідності
Ринковий	Різне падіння процентних ставок, підвищення волатильності цінних паперів та валютних цін	• посилений контроль за ситуацією на фінансових ринках • проведення моделювання із застосування сценаріїв
Операційний	Підвищення ризиків кібербезпеки, збоїв у внутрішніх системах банку, віддалена робота	• посилення технічного забезпечення функціонування установи • тестування та планування альтернативних потужностей для надання послуг • впровадження політик та інструкцій з процесу віддаленої роботи

Джерело: складено автором на основі [4; 6; 11; 12].

Так, стикнувшись із фінансовою кризою, що була викликана пандемією COVID-19, банківський сектор був більш підготованим та фінансово стабільним. Глобальна пандемія безпосередньо призвела до потрясінь в реальному секторі економіки, вплинувши на фінансовий та банківський сектор в тому числі. Обмеження, пов'язані з введенням карантину внесли корективи у роботу підприємств по всьому світу, тим самим знизивши зростання ВВП, скоротивши притік інвестицій та збільшивши портфель проблемних кредитів банків.

Серед особливостей кризи, викликані COVID-19, можна виокремити сильну варіативність її прояву та наслідків залежно від галузі, так медицина та охорона здоров'я помітно зросли та розвиваються значними темпами і надалі, сільське господарство та торгівля майже не втратили темпів зростання, в той час як логістика, туризм та сфера послуг зіткнулись зі значними збитками. Відповідно, не менш важливим для банків виявився диверсифікаційний підхід до відбору клієнтів бізнес-сектору [10].

За рахунок оперативного реагування банківських установ на зовнішні обставини, сильного удару вдалось уникнути (табл. 1).

Банківським установам довелося скоригувати та зменшити апетити до ризику, зосередивши увагу на найбільш важливих: кредитний та ринковий ризики, ризик ліквідності та операційний ризик [3; 9].

Для проведення ефективного ризик-менеджменту банкам довелося досить швидко коригувати стратегії управління ризиками для того, щоб пристосуватись до умов глобальної пандемії COVID-19. Використання інноваційних технологій, використання нових джерел даних та розробка нових моделей ризик-менеджменту допомогли стримати ризики, з якими зіткнулись установи.

Ще однією із визначальних характеристик кризи, зумовленої глобальною пандемією стало широке вико-

ристання інноваційних інструментів, серед яких автоматизація, машинне навчання та поглиблена аналітика для ефективнішого управління портфелем ризиків. Не меншу увагу банківські установи приділили стрес-тестуванню, аналізу сценаріїв та сегментації клієнтів [14; 15].

У подальшому дослідженні більш детально зупинимось на впливі глобальної пандемії COVID-19 на ризик-менеджмент у країнах Європи.

Варто зазначити, що європейський банківський сектор в умовах кризи, спричиненої глобальною пандемією COVID-19 зіткнувся зі схожими ризиками, які були актуальними у періодом глобальної фінансової кризи 2008 року: проблеми ліквідності та платоспроможності, наявність ринкового ризику, ризик непогашення кредитів. В той же час, однією з ключових відмінностей між поточною кризою та кризою 2008 року стала цифровізація. У 2020 році, у зв'язку з поширенням COVID-19, значна частина населення перейшла до віддаленого формату роботи та навчання, що призвело до збільшення попиту на цифрові банківські послуги. Відповідно, банки були змушені адаптуватись до змінених умов та прискорювати процес цифровізації. Це створило нові ризики, пов'язані з кібербезпекою, даними клієнтів та фінансовими технологіями, внаслідок чого банківські установи вимушені переглянути свої стратегії та плани управління ризиками, щоб виявити та знизити ризики, пов'язані з цифровізацією, та забезпечити стійкість банківського сектору у майбутньому [19; 20].

Незважаючи на багато спільних рис між кризовими періодами, все ж рівень фінансової стійкості та стабільності європейського банківського сектору у період пандемії значно відрізняється від ситуації з фінансовою кризою 2008 року. Як відомо, найбільш сильного прояву в період кризи 2008 року набув кредитний ризик, рівень непрацюючих кредитів досяг свого піку та був посилений панікою вкладників, у результаті чого ще дов-

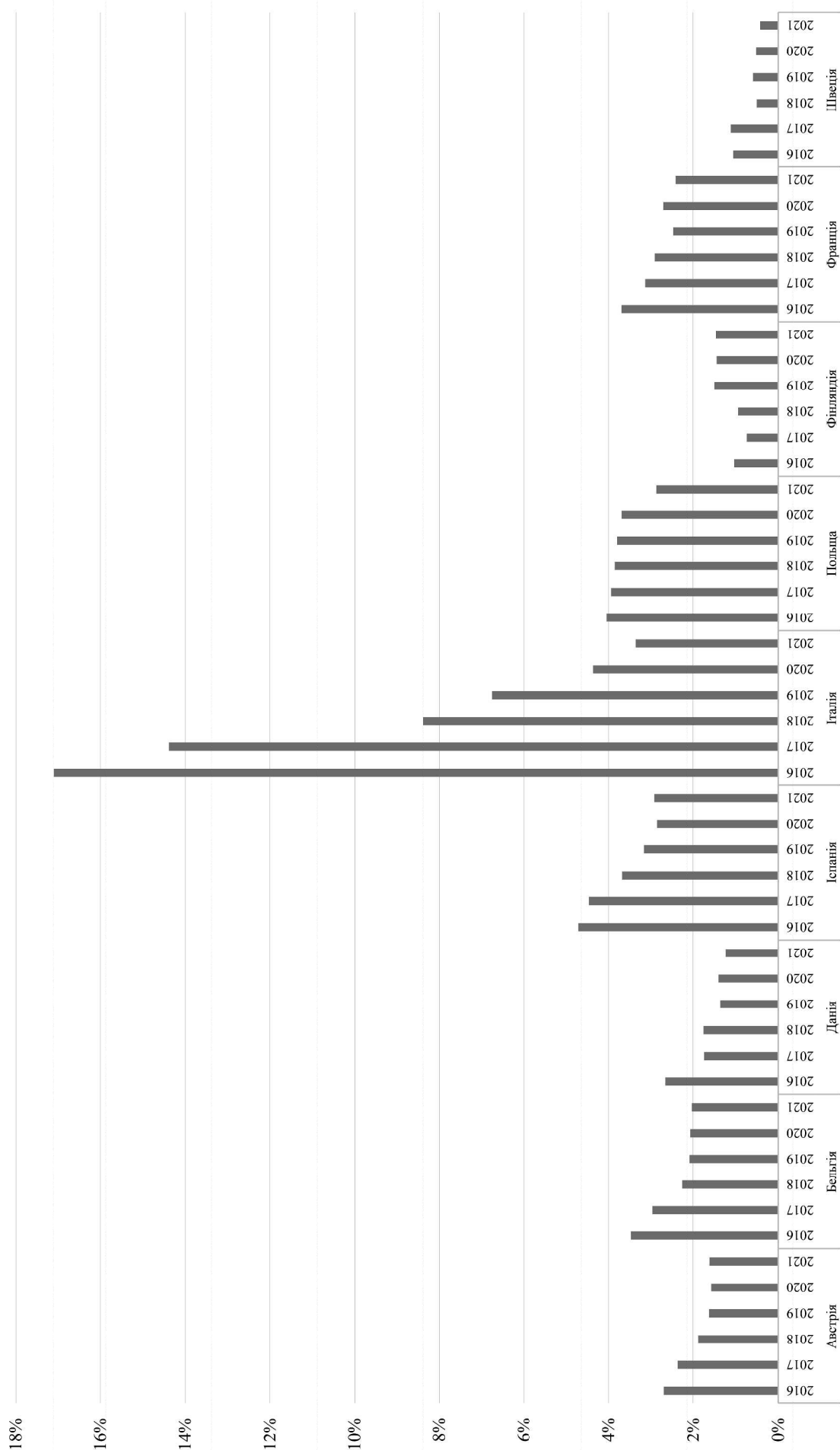

Рис. 1. Непрацюючі кредити за період з 2016 по 2021 роки

Джерело: розраховано та складено автором за даними Міжнародного валютного фонду [17; 18].

гий період часу проводилась реструктуризація кредитів у банківському секторі країн Європи [1; 5].

На противагу цьому періоду, на рис. 1 можна простежити, що відсоток непрацюючих кредитів протягом останніх п'яти років у досліджуваних країнах залишався невисоким та коливався на рівні 2—5% (за винятком Італії).

Так, у період 2019—2020 років підвищення показника не відбувається або зростання виявилось невисоким. Уже у 2021 році простежується нормалізація даного показника та його зниження. Таким чином, можна стверджувати, що оперативні дії, що були проведені керівництвом банків (посилення критеріїв кредитування, що вплинуло на зниження об'ємів кредитування, та запровадження більш строгої політики з приводу управління кредитним ризиком задля зведення до мінімуму потенційних збитків від дефолтів за кредитами, пов'язаними з пандемією), та урядова політика (надання фінансової допомоги з боку держави) допомогли уникнути серйозних наслідків для фінансового сектору досліджуваних країн. Банківські установи у тому числі.

Окремо варто звернути увагу на показник непрацюючих кредитів у Італії у 2016 році, що досяг високих значень у розмірі 17% та значно вирізняється серед інших країн Європи з розвинутою економікою, що можна пояснити високою нестабільністю у банківській системі у заданий період часу через високий рівень проблемних кредитів, брак капіталу та відсутність зростання економіки, що призвело до погіршення ситуації у банківському секторі.

Наразі, дії, що були проведені урядом та регуляторами у відповідь на проблеми у банківському секторі в Італії дали свій результат, стабілізувавши ситуацію.

Найбільш показовою оцінкою ефективності ризик-менеджменту банківського сектору можна назвати комплексну агреговану оцінку, що включає у себе одразу декілька факторів фінансової стабільності. Тому у подальшому дослідженні розраховуємо та проаналізуємо 3 сукупних показники стабільності та ефективності з правкою на ризик.

Для аналізу були обрані щорічні дані за період з 2016 по 2021 роки у 9 країнах Європи з розвинутою економікою, серед яких Франція, Австрія, Італія, Іспанія, Бельгія, Данія, Швеція, Фінляндія, Польща. За основу було взято комплексну оцінку, розроблену Мікалевською Є. та Кілом К. із використанням MPL оцінки, доопрацьовано та внесено корективи у розрахункову модель та проаналізовано результати проведеного дослідження [16].

При аналізі фінансової стабільності банківських установ часто використовують Z-оцінку стабільності.

Цей метод був розроблений Едвардом Альтманом у 1968 році для оцінки стійкості фінансового стану підприємств, проте успішно застосовується і для оцінки фінансової стійкості банківського сектору. Розрахунок Z-оцінки базується на ряді фінансових показників, таких як капіталізація, прибутковість, рентабельність активів, волатильність доходів тощо. Фактично розрахунок здійснюється на основі кількісної оцінки стандарт-

Таблиця 2. Динаміка Z-оцінки стабільності за період з 2016 по 2021 роки

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Франція	8,16	8,87	9,46	7,89	10,08	10,62
Австрія	4,58	6,27	6,18	6,03	3,93	4,63
Італія	-0,98	1,76	1,46	1,28	0,53	1,42
Іспанія	2,69	2,53	3,02	2,59	0,40	3,07
Бельгія	6,38	7,35	6,50	6,48	4,61	7,24
Данія	6,00	6,38	5,15	4,90	3,63	5,17
Швеція	5,62	5,85	4,48	6,32	5,29	7,26
Фінляндія	1,73	1,54	3,97	1,36	1,36	1,92
Польща	3,01	2,89	2,63	2,63	0,53	1,53

Джерело: розраховано та складено автором за даними Міжнародного валютного фонду та CEIC [17; 18].

Таблиця 3. Динаміка MPL-оцінки за період з 2016 по 2021 роки

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Франція	8,04	8,80	9,34	7,84	9,92	10,52
Австрія	4,65	6,45	6,36	6,21	4,12	5,82
Італія	-1,29	1,66	1,52	1,33	0,50	1,49
Іспанія	3,04	2,71	3,24	2,79	0,42	3,37
Бельгія	6,42	7,47	6,59	6,58	4,68	7,33
Данія	6,27	6,72	5,40	5,12	3,75	5,37
Швеція	5,92	6,16	4,90	6,80	5,71	7,71
Фінляндія	1,87	1,87	4,84	1,52	1,56	2,16
Польща	3,27	3,14	2,90	2,90	0,55	1,50

Джерело: розраховано та складено автором за даними Міжнародного валютного фонду [17; 18].

них відхилень, на які має зменшитися рентабельність активів, перш ніж власний капітал банку буде вичерпаний [16].

1. Z-оцінка стабільності.

Розрахунок здійснюється за формулою:

$$Z - \text{оцінка} = \frac{ROA + CAR}{\sigma ROA} \quad (1),$$

де ROA — рентабельність активів,

CAR — норматив адекватності капіталу,

σROA — стандартне відхилення ROA.

За загальноприйнятими стандартами, Z-оцінка менше 1,8 вказує на високий ризик банкрутства, 1,8—3,0 — на середній ризик, а показник більше 3,0 вважається високим рівнем фінансової стійкості.

Значення показника значною мірою залежить від мінливості доходів і рівня капіталізації банку, що є перевагою для добре капіталізованих традиційних банків зі стабільною прибутковістю. Відповідно, до проведених розрахунків, можна прослідкувати, що Z-оцінка у досліджуваних країнах майже не зазнала змін з наявними невеликими коливаннями у 2019—2020 роках на початку глобальної пандемії COVID-19 за рахунок панічних настроїв на початку, повернувшись у 2021 році до початкового рівня у Італії, Іспанії, Данії та зрісши у Франції, Бельгії, Швеції. У Австрії, Фінляндії та Польщі показник дещо знизився у порівнянні з допандемічним рівнем, однак можна простежити тенденцію до його поступового зростання (табл. 2).

Так, можна стверджувати, що банківський сектор досліджуваних країн є капіталізованим достатньою мірою, що дало змогу подолати нестабільність на ринку.

Наступним показником виступає багатофакторна оцінка ефективності MPL оцінка, що розраховується як

Таблиця 4. Динаміка індексу фінансової стабільності FSI за період з 2016 по 2021 роки

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Франція	0,17	0,18	0,19	0,17	0,21	0,21
Австрія	0,23	0,30	0,30	0,29	0,23	0,26
Італія	-0,03	0,21	0,18	0,17	0,12	0,20
Іспанія	0,24	0,23	0,26	0,24	0,10	0,28
Бельгія	0,29	0,32	0,27	0,27	0,22	0,30
Данія	0,25	0,26	0,22	0,21	0,18	0,23
Швеція	0,29	0,29	0,23	0,30	0,27	0,35
Фінляндія	0,26	0,23	0,27	0,21	0,21	0,27
Польща	0,28	0,27	0,24	0,24	0,12	0,18

Джерело: розраховано та складено автором за даними Міжнародного валютного фонду [17; 18].

сума п'яти показників, важливих для довгострокової стабільності та ефективної діяльності банку: три коефіцієнти ефективності (ROE, C/I та L/A) і два показники стабільності (Z-оцінка і NPL). Автори методики у своїх розрахунках проводили обчислення даного показника з допомогою розбивки даних кожного з факторів на децилі, згодом варіюючи дані за шкалою, що дещо ускладнює модель оцінки [16].

Тому при розрахунку було запропоновано застосування формули із розподіленням факторів на стимулятори та дестимулятори, що значно спрощує розрахунок показника.

2. Багаторівнева оцінка ефективності (MPL Score)

Розрахунок здійснюється за формулою:

$$MPL = ROE + L/A - C/I + Z - \text{оцінка} - NPL \quad (2),$$

де ROE — рентабельність власного капіталу (стимулятор),

L/A — відношення загальної суми кредитів до загальної суми активів (стимулятор),

C/I — відношення операційних витрат до операційних доходів (дестимулятор),

Z-оцінка — оцінка стабільності (стимулятор),

NPL — відношення непрацюючих кредитів до загальної суми кредитів (дестимулятор).

Даний показник вимірює довгострокову ефективність діяльності та стабільність. Чим вищим є даний показник, тим кращою є оцінка ефективної діяльності та стабільності.

Як можна простежити з даних таблиці 3, MPL-оцінка у більшості країн зазнала незначного падіння у 2019—2020 роках, проте уже у 2021 показники почали зростати. Так, у Франції, Іспанії, Бельгії, Швеції даний показник відновився до рівня, що перевищував допандемічний. В основному, ріст оцінки довгострокової ефективності діяльності відбувся за рахунок зростання ROE та підвищенням значень нормативу адекватності капіталу у розрізі. Позитивну динаміку до відновлення можна простежити у Австрії, Італії, Данії, Фінляндії та Польщі.

З наведених розрахунків видно, що MPL-оцінка набула від'ємних значень у Італії у 2016 році, що уже було згадано вище. Глобальна пандемія та викликана нею криза стала новим викликом для банків Італії, що знаходились у процесі відновлення, відтак найнижчі показники за всіма оцінками стабільності можна відслідкувати саме у даній країні.

Останньою розглянено оцінку індексу фінансової стабільності, що розраховується як сума зважених та

нормалізованих показників, що безпосередньо впливають на стабільність банків. Більш демонстративним даний показник виступає за рахунок внесення коректив у розроблену методику [16].

Так, для відображення адекватності капіталу кращим варіантом буде використання показника нормативності капіталу та використання показника відношення суми кредитів до суми депозитів для демонстрації забезпеченості стабільності банківського сектору.

3. Індекс фінансової стабільності (FSI)

Розрахунок здійснюється за формулою:

$$FSI = CAR * 0,2 + ROA * 0,2 + LATA * 0,2 + RCRWA * 0,2 - TLCD * 0,2 \quad (3),$$

де CAR — норматив адекватності капіталу,

ROA — рентабельність активів,

LATA — відношення суми ліквідних активів до суми активів,

RCRWA — відношення регулятивного капіталу до ризикозважених активів,

TLCD — відношення суми кредитів до суми депозитів клієнтів.

Ваги призначені у рівній пропорції, оскільки кожен із показників є важливим для формування фінансової стійкості та включає показники достатності та адекватності капіталу, його ліквідності та прибутковості.

Чим вищим є даний показник, тим кращим є рівень фінансової стабільності, що є позитивним показником для банківського сектору.

Розрахунки індексу фінансової стабільності, наведені у таблиці 4, відображають ту ж саму тенденцію, що і обраховані дві попередні оцінки, можна спостерігати невелике зниження показника у 2019—2020 роках у досліджуваних країнах. Стійкішим, ніж у період до глобальної пандемії, став банківський сектор Франції, Іспанії, Швеції та Фінляндії, позитивну тенденцію у відновленні відображають Австрія, Італія, Бельгія, Данія та Польща. Фінансова стабільність досліджуваних країн Європи виявилась достатньо сильною для подолання нестабільності на ринку, викликаній глобальною пандемією COVID-19.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Знання та досвід, отримані під час фінансової кризи 2007—2008 років, допомогли банкам краще підготуватися до кризових ситуацій та бути більш стійкими до їх впливу. Більшість банків стали обережніше стосовно кредитування, покращили свої системи ризик-менеджменту, збільшили рівень капіталізації та ліквідності, що дозволило більш успішно пережити кризу, спричинену пандемією COVID-19. Незважаючи на значний економічний шок, банки змогли зберегти достатньо високий рівень резервів та сильні позиції капіталу, запобігши відтоку активів клієнтів. До того ж, державна політика багатьох країн допомогла пом'якшити наслідки глобальної пандемії за рахунок фіскального стимулювання, інтервенцій центральних банків та фінансової підтримки населення.

Визначальними характеристиками кризи, зумовленої глобальною пандемією, стали наступні: широке використання інноваційних інструментів, висока варіативність прояву та наслідків залежно від галузі, використання інноваційних технологій та відмінний прояв операційного ризику, що зумовлено розвитком процесу цифровізації банківського сектору.

Глобальна пандемія COVID-19 ще раз наголосила на важливості управління ризиками банківського сектору, зосередивши увагу на стабільності банківських установ, впровадженні посиленого контролю над ризиками і швидкого реагування та дотриманням впроваджених наглядовими органами норм, зокрема, що стосується належної капіталізації та якості портфелів активів банків.

Розвиток ризик-менеджменту у банківському секторі Європи в умовах глобальної пандемії COVID-19 багато в чому був подібний із фінансовою кризою 2008 року за рахунок наявності проблем з кредитним портфелем, ліквідністю та платоспроможністю. До того ж, державне втручання, що здійснювалось для підтримки банківського сектору мало місце в обох випадках.

Однак визначально різним виявився рівень фінансової стабільності банківського сектору. Так, за допомогою проведеного дослідження із застосуванням комплексної агрегованої оцінки із 3 показників — Z-оцінки, MPL-оцінки та індексу фінансової стабільності FSI — було з'ясовано, що банківський сектор розвинутих економік Європи зазнав незначного впливу та зниження показників у 2019—2020 роках, проте уже з 2021 року почав поступове відновлення, у результаті чого можна назвати його капіталізованим достатньою мірою та фінансово стабільним.

Важливо відмітити, що кризу, спричинену глобальною пандемією COVID-19, не можна вважати подоланою досі, оскільки на даний момент часу воєнні дії, що розгортаються в Україні, додають нових загроз фінансовій стабільності банківського сектору як країн Європи, так і всього світу. Обставини, у яких знаходяться банки вкрай непередбачувані та потребують швидкого реагування для подолання.

Література:

1. Васильченко З.М., Тригуб О.В. Банківська система: практикум: навч. посіб за ред. д-ра екон. наук, проф. З.М. Васильченко. Київ: Компринт, 2017. 316 с.
2. Версаль Н.І. Основи банківського менеджменту: практикум. Київ: Фітосоціоцентр, 2013. 184 с.
3. Приказюк Н.В., Лютий І.О., Пікус Р.В., Рожко О.Д. та ін. Ринок фінансових послуг: погляд у майбутнє: монографія. Київ, ФОП Ямчинський О.В., 2019. 416 с.
4. Тарасов М.В., Єпіфанов А.О., Васильєва Т.А., Козьменко С.М. та ін. Управління ризиками банків: монографія. Суми: ДВНЗ "УАБС НБУ", 2012. 283 с, available at: https://shron1.chtyvo.org.ua/Yepifanov_Anatolii/Upravlinnia_ryzykamy_bankiv_Tom_1.pdf
5. Тригуб О.В., Ільченко С.А. Фінансова криза як стимул до консолідації банківської системи. Фінанси України. 2016, №1, с. 145—152, available at: <http://econa.org.ua/index.php/econa/article/view/1085>
6. Фінансовий ринок: підручник / В. Шелудько. Київ: Знання, 2008. 535 с.
7. Шевчук О.О., Дробінко Р.Р. Цінові бульбашки на фінансовому ринку: ознаки утворення та алгоритми виявлення. Фінансовий простір, 2015, № 3, available at: <https://ofp.cibs.ubs.edu.ua/files/1503/15sootbn.pdf>
8. Altunbas Y., Manganelli S., Marques-Ibanez D. Bank risk during the financial crisis: do business models matter? European central bank working paper, Berlin, 2011. 53 p, available at: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp1394.pdf>
9. Arroyo J., Chiapolino M., Freiman M., Gabruashvili I., Pancaldi L. A fast-track risk-management transformation to counter the COVID-19 crisis. McKinsey Working Papers, 2020. 13 p, available at: <https://www.mckinsey.com/capabilities/risk-and-resilience/our-insights/a-fast-track-risk-management-transformation-to-counter-the-covid-19-crisis>
10. Baret S., Celner A., O'Reilly M., Shilling M. COVID-19 potential implications for the banking and capital markets sector. Deloitte Insights, 2020. 20 p, available at: https://www2.deloitte.com/content/dam/insights/us/articles/6693_covid-19banking/DI_COVID-19-banking.pdf
11. Greuning H., Bratanovic S. Analyzing Banking Risk. A Framework for Assessing Corporate Governance and Risk Management. Fourth edition. World Bank Policy Research Working Paper, 2020. 451p, available at: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/33860/9781464814464.pdf?sequence=2>
12. Harle P., Havas A., Kremer A., Rona D., Samandari H. The future of bank risk management. McKinsey Working Papers, 2020. 32 p, available at: https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/dotcom/client_service/risk/pdfs/the_future_of_bank_risk_management.pdf
13. Jorion P. Risk Management Lessons from the Credit Crisis. Paul Merage School of Business, University of California at Irvine and Pacific Alternative Asset Management Company, 2009. 20 p, available at: <https://merage.uci.edu/~jorion/papers/riskmgtcreditcrisis.pdf>
14. Koulouridi E., Kumar S., Nario L., Pepanides T., Vettori M. Managing and monitoring credit risk after the COVID-19 pandemic. McKinsey Working Papers, 2020. 12 p, available at: <https://www.mckinsey.com/capabilities/risk-and-resilience/our-insights/managing-and-monitoring-credit-risk-after-the-covid-19-pandemic>
15. McSheaffrey P., Jenkins T., Monteforte M., Gervacio M. Financial risk management for banks: Responding to the challenges presented by COVID-19. KPMF Research Paper, 2020. 6 p, available at: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/cn/pdf/en/2020/04/financial-risk-management-for-banks-responding-to-challenges-presented-by-covid-19.pdf>
16. Miklaszewska E., Kil K., Idzik M. How the COVID-19 Pandemic Affects Bank Risks and Returns: Evidence from EU Members in Central, Eastern, and Northern Europe. Risks, №10, 2021. 25 p, available at: <https://www.mdpi.com/2227-9091/9/10/180>
17. The CEIC Data. Capital adequacy ratio. CEIC, 2023, available at: <https://www.ceicdata.com/en/countries>

18. The IMF Data. Financial Soundness Indicators and Underlying series. The IMF, 2023, available at: <https://data.imf.org/regular.aspx?key=61404590>

19. Versal N., Erastov E., Balytska M. and Honchar I. Digitalization Index: Case for Banking System. Statistika: Statistics and Economy Journal, 2022, Vol. 102 (4), pp. 426—443, available at: <https://www.czso.cz/csu/czso/statistika-statistics-and-economy-journal-no-42022>

20. Versal N., Erastov V., Balytska M. Is digital 'new normal' or 'challenge' for banks under COVID-19? International Scientific Conference "Contemporary Issues on Business, Management and Economics Engineering" (Vilnius, May 13, 2021 — May 14, 2021), available at: <http://cibmee.vgtu.lt/index.php/verslas/2021/paper/viewFile/608/259>

References:

1. Vasyli'chenko, Z.M. and Tryhub, O.V. (2017), Bankiv'ska systema: praktykum [Banking system: practicum: education], Komprynt, Kyiv, Ukraine.

2. Versal' N.I. (2013), Osnovy bankiv's'koho menezhmentu [Basics of bank management], Fitosotsiotsentr, Kyiv, Ukraine.

3. Prykaziuk, N.V., Liutyj, I.O., Pikus, R.V. and Rozhko, O.D. (2019), Rynok finansovykh posluh: pohliad u majbutnie: monohrafiia [The financial services market: a look into the future], FOP Yamchyn's'kyj O.V., Kyiv, Ukraine.

4. Tarasov, M.V., Yepifanov, A.O., Vasyli'eva, T.A. and Koz'menko S.M. (2012), Upravlinnia ryzykamy bankiv [Risk management of banks]. DVNZ "UABS NBU", Kyiv, Ukraine, available at: https://shron1.chtyvo.org.ua/Yepifanov_Anatolii/Upravlinnia_ryzykamy_bankiv_Tom_1.pdf (Accessed 11 April 2023).

5. Tryhub, O.V. and Il'chenko, S.A. (2016), "The financial crisis as a stimulus to the consolidation of the banking system", Finansy Ukrainy, vol. 1, pp. 145—152, available at: <http://econa.org.ua/index.php/econa/article/view/1085> (Accessed 11 April 2023).

6. Shelud'ko, V. (2008), Finansovyy rynek [Financial market], Znannia, Kyiv, Ukraine.

7. Shevchuk, O.O. and Drobinko, R.R. (2015), "Price bubbles in the financial market: signs of formation and detection algorithms", Finansovyy prostir, vol. 3, pp. 175—182, available at: <https://ofp.cibs.ubs.edu.ua/files/1503/15sootbn.pdf> (Accessed 11 April 2023).

8. Altunbas, Y., Manganelli, S. and Marques-Ibanez, D. (2011), "Bank risk during the financial crisis: do business models matters?", European central bank working paper, available at: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp1394.pdf> (Accessed 11 April 2023).

9. Arroyo, J., Chiapolino, M., Freiman, M., Gabruashvili, I. and Pancaldi, L. (2020), "A fast-track risk-management transformation to counter the COVID-19 crisis", McKinsey Working Papers, available at: <https://www.mckinsey.com/capabilities/risk-and-resilience/our-insights/a-fast-track-risk-management-transformation-to-counter-the-covid-19-crisis> (Accessed 11 April 2023).

10. Baret, S., Celner, A., O'Reilly, M. and Shilling, M. (2020), "COVID-19 potential implications for the banking and capital markets sector", Deloitte Insights, available

at: https://www2.deloitte.com/content/dam/insights/us/articles/6693_covid-19-banking/DI_COVID-19-banking.pdf (Accessed 11 April 2023).

11. Greuning, H. and Bratanovic, S. (2020), "Analyzing Banking Risk. A Framework for Assessing Corporate Governance and Risk Management", World Bank Policy Research Working Paper, available at: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/33860/9781464814464.pdf?sequence=2> (Accessed 11 April 2023).

12. Harle, P., Havas, A., Kremer, A., Rona, D. and Samandari, H. (2020), "The future of bank risk management", McKinsey Working Papers, available at: https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/dotcom/client_service/risk/pdfs/the_future_of_bank_risk_management.pdf (Accessed 11 April 2023).

13. Jorion, P. (2009), "Risk Management Lessons from the Credit Crisis", available at: <https://merage.uci.edu/~jorion/papers/riskmgmtcreditcrisis.pdf> (Accessed 11 April 2023).

14. Koulouridi, E., Kumar, S., Nario, L., Pepanides, T. and Vettori, M. (2020), "Managing and monitoring credit risk after the COVID-19 pandemic", McKinsey Working Papers, available at: <https://www.mckinsey.com/capabilities/risk-and-resilience/our-insights/managing-and-monitoring-credit-risk-after-the-covid-19-pandemic> (Accessed 11 April 2023).

15. McSheaffrey, P., Jenkins, T., Monteforte, M. and Gervacio, M. (2020), "Financial risk management for banks: Responding to the challenges presented by COVID-19". KPMF Research Paper, available at: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/cn/pdf/en/2020/04/financial-risk-management-for-banks-responding-to-challenges-presented-by-covid-19.pdf> (Accessed 11 April 2023).

16. Miklaszewska, E., Kil, K. and Idzik, M. (2021), "How the COVID-19 Pandemic Affects Bank Risks and Returns: Evidence from EU Members in Central, Eastern, and Northern Europe", Risks, vol. 10, 25 p, available at: <https://www.mdpi.com/2227-9091/9/10/180> (Accessed 11 April 2023).

17. The CEIC Data. Capital adequacy ratio. CEIC, 2023, available at: <https://www.ceicdata.com/en/countries> (Accessed 11 April 2023).

18. The IMF Data. Financial Soundness Indicators and Underlying series. The IMF, 2023, available at: <https://data.imf.org/regular.aspx?key=61404590> (Accessed 11 April 2023).

19. Versal, N., Erastov, E., Balytska, M. and Honchar, I. (2022), "Digitalization Index: Case for Banking System", Statistika: Statistics and Economy Journal, Vol. 102(4), pp. 426—443, available at: <https://www.czso.cz/csu/czso/statistika-statistics-and-economy-journal-no-42022> (Accessed 11 April 2023).

20. Versal, N., Erastov, V. and Balytska, M. (2021), "Is digital 'new normal' or 'challenge' for banks under COVID-19?", International Scientific Conference "Contemporary Issues on Business, Management and Economics Engineering", available at: <http://cibmee.vgtu.lt/index.php/verslas/2021/paper/viewFile/608/259> (Accessed 11 April 2023).

Стаття надійшла до редакції 11.04.2023 р.